

Kovács Virág

jogballgató (PTE-ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Állatkárok és felelősség a római jogban¹

Az actio de pauperie

I. Bevezetés

Az állatvédelem és az állatokkal kapcsolatos szabályok egyre hangsúlyosabb szerepet töltenek be nem csak a köz-, hanem a tudományos életben is, ennek kapcsán a jogi ismeretek szerepe pedig kiemelkedő. Az állatok magánjogi státuszának, dologi helyzetének kérdésével foglalkozó szakirodalom széleskörű, szinte mindegyikben megállapítást nyer a téma hangsúlyos római jogi hagyománya.

A cikk célja, hogy betekintést nyújtson a római jog állatokkal kapcsolatos magánjogi rendelkezéseibe, bemutassa az antik szabályozás sajátos (dologi) osztályozását, valamint az ismert állatkárokból eredő kötelek közül az *actio de pauperie*t mint az ókori Rómában az állatok károkozása esetén rendelkezésre álló keresetet.

II. Az állat mint dolog

Az állat mint jogi tárgy polgári jogi kezelésének kialakulása visszanyúlik egészen a római jogig,² az állatokkal kapcsolatos antik alapok pedig a mai napig meghatározzák a fejlett országok jogi állatfelfogását.³

Gai. D. 1, 5, 1.

„*Omne ius quo utimur vel ad personas pertinet vel ad res vel ad actiones.*”

¹ A cikk a Kulturális és Innovációs Minisztérium (Ministry of Culture and Innovation) Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Programja (EKÖP – University Research Scholarship Programme) keretében a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból (National Research, Development and Innovation Fund) valósult meg.

² Héri Anikó: A hazai állatvédelmi jog az új Polgári Törvénykönyv tükrében. EPA Jogi Tanulmányok 2014. 17/1. sz. 21-28. o. 24. o. https://epa.oszk.hu/02600/02687/00006/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2014_021-028.pdf (2025. 10. 06.) idézi: D. Horváth Vanessza: Az állatvédelem történeti előképei. Scriptura 2021/1. sz. 6-24. o. 9. o. https://onszak.pte.hu/userfiles/cikk/159/scriptura21i_d_horvath.pdf (2025. 10. 06.)

³ Földi András, Hamza Gábor: A római jog története és intézményei. Budapest, Novissima Kiadó 2022. 279. o. idézi: Vetter Szilvia: Állatvédelmi jog. L'Harmattan Kiadó, BUDAPEST 2024. 2024. 33. o.

Már a kezdetektől a „személy” mint fogalom minden olyan entitást magába foglalt, aki jogokkal rendelkezett, a „dolog” fogalmi körébe pedig beletartozott minden (és mindenki), ami az adott személy tárgyaként (dolgaként) vagy jogaként volt számontartva. Gaius volt az első, aki felosztotta a római jogot személyekre, dolgokra és cselekvésekre. Azok, akikről úgy tartották, hogy nem rendelkeznek szabad akarattal – így a nők, gyermekek, rabszolgák, vagy az állatok – a dolgok kategóriájába estek.⁴

A római szabályozás alapján az állatok tehát dolgok, mégpedig emberi jog alá tartozó dolgok (*res humani juris*),⁵ mozgó dolgok (*res se moventes*), illetve az ingó dolgok kategóriájába is tartoztak (*res mobiles*).⁶ Az emberek szerint értékesnek, munkában hasznosíthatónak tartott állatokat, az Itáliában honos igavonó és teherhordó állatokat (*quadrupes, que dorso collove domantur*) *res mancipi*nek nevezték, amelynek tulajdonátruházására ünnepélyes aktussal, *mancipatio*val vagy *in iure cessio*val kerülhetett sor (Ulp. 19, 1).⁷ A vadon élő állatok *res nec mancipi* voltak, az átruházásukhoz a *traditio* elegendő volt, továbbá *res nullius*nak (Gaius 2, 9) tekintették őket, azaz nem álltak senki tulajdonában. Azok pedig, akiket gazdáik elűztek vagy elhagytak a *res derelicta* kategóriájába estek.⁸

II. 1. Az állatok osztályozása

A római jogforrások az állatokat többféleképpen csoportosították, mégpedig két fő kritérium, szempont szerint: az állatok természete, illetve (gazdasági) hasznosíthatósága alapján. Az állatok természete szerint különbséget tettek a vadállatok (*ferae, bestiae, ferae bestiae*) és a háziállatok – egyébként számos – csoportja között. A két kategória között helyezkedtek el azok az állatok, amelyek a természetük szerint vadnak minősültek, azonban az emberek hasznára voltak, például teherhordásban: ilyenek tartották az elefántokat és a tevéket.⁹

Vadállatnak minősült az az állat, amely a természete szerint vagy veleszületett tulajdonsága szerint „vad”, és általánosságban nem rendelkezik gazdával (egyébként, ha mégis, akkor az állat által elkövetett károkért a gazda tartozott felelősséggel). A háziállatok ezzel szemben rendszerint „gazdások”, valamint az ide tartozó egyedek alapvetően nem mutattak ún. „vadságot”, *feritast*. Bizonyos esetekben ez is előfordulhatott, gondolhatunk itt például a megbokrosodott lóra vagy az

⁴ Steven M. Wise: The legal thinghood of nonhuman animals. Boston College Environmental Affairs Law Review, 23/3. sz. 1996. 493. o. <https://lira.bc.edu/work/sc/1cb76efd-798e-4685-8ad2-fdd25a81e04a> (2025. 10. 08.)

⁵ Julesz Máté: Állatok okozta károk és zavargások. Jogelméleti Szemle 2011/2. sz.

https://epa.oszk.hu/05200/05288/00046/pdf/EPA05288_jogelméleti_szemle_2011_2_08.pdf (2025. 10. 06.), idézi: D. Horváth: i. m. 10. o.

⁶ Földi, Hamza: i. m. 279. o., idézi: Vetter: i. m. 33. o.

⁷ Benedek Ferenc, Pókecz Kovács Attila: Római magánjog. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó 2021. 170. o., idézi: D. Horváth: i. m. 10. o.

⁸ Földi, Hamza: i. m. 278. o., idézi: Vetter: i. m. 33. o.

⁹ Milena Polojac: Actio de pauperie: anthropomorphism and rationalism. Sabinet African Journals. 2012. 121. o. <https://journals.co.za/doi/pdf/10.10520/EJC130304> (2025. 10. 23.)

ökklő bikára. Az a háziállat, amelynél jelentkezett *feritas*, a római jog alapján *contra naturam*, azaz a természetével ellentétes módon viselkedett. Mindezek ellenére azonban továbbra is háziállatnak minősült, nem vált vaddá.¹⁰ Polojac kiemeli, hogy bizonyos jogi, illetve egyéb irodalmi forrásokból arra következtethetünk, hogy a római jog nem kötelezte el magát a nézet mellett, hogy egy faj egyedei csak vadnak vagy házasítottnak minősíthetők. Ilyen állatfajnak tartja a galambokat és egyéb szárnyasokat vagy a méheket.¹¹

Az állatok osztályozása fontos, hiszen hangsúlyos következménye, kihatása van jogi szempontból. A korábban említett *res mancipi* és *res nec mancipi* szerinti csoportosítás alapját ez képezi, valamint az *occupatio* útján történő tulajdonszerzést is befolyásolja, továbbá a *damnum iniuria datum* tekintetében bizonyos állatok a jog védelmét élvezik.¹² A *lex Aquilia* törvényére vonatkozó forrásrészlet (világosabban, és egyértelműbben) tartalmazza az állatok római jog szerinti felosztását.

Gai. Inst. 3, 217.

„Itaque si quis servum vel eam quadrupedem quae pecudum numero est vulneraverit, sive eam quadrupedem quae pecudum numero non est, veluti canem, aut feram bestiam, veluti ursum leonem, vulneraverit vel occiderit, hoc capite actio constituitur.”

Gaius három kategóriát jelölt meg, amelyből az első a *quadrupedes pecudes*, ezt követi a *quadrupedes quae pecudum numero non sunt veluti canes*,¹³ valamint a *ferae bestiae*.¹⁴

Abból a szempontból is nagy jelentőséget tulajdoníthatunk az elhatárolás kérdésének, hogy az állatkárokból eredő kötelmek, valamint a lehetséges keresetek a római jogban elváltak aszerint, hogy vadállat (vadon élő, veszélyes) vagy háziállat okozta-e a kárt.

III. Felelősség az állatok károkozásáért – az *actio de papuperie*¹⁵

A római jogban nem létezett általános szabály az állattartóknak a tulajdonukban álló állatok által okozott károkért viselt felelősségére, az ide vonatkozó tényállások egy része azonban már az archaikus jogban is rögzítést nyert.¹⁶ Az azonban teljesen közömbös volt, hogy az állat

¹⁰ D. I. C. Ashton-Cross: Liability in Roman Law for Damage Caused by Animals=The Cambridge Law Journal 11/3. sz. 1953. 395-403. o. 395. o. <https://www.jstor.org/stable/4504151?seq=1> (2025. 10. 15.)

¹¹ Polojac: i. m. 122. o. A szerző által idézett források pl.: D. 41. 1. 5. 2-6., Varro 3. 7. 1-2.

¹² Polojac: i. m. 122-123. o.

¹³ Olyan négylábú állatok, amelyek nem tartoznak az előbbi (*pecora*) kategóriába, pl.: a kutyák.

Gaius Institutiones. The Latin Library. Angolról fordította: jelen cikk szerzője. <https://thelatinlibrary.com/law/gaius3.html> (2025. 10. 25.).

¹⁴ Ld.: Polojac: i. m. 2012. 123. o.

¹⁵ A témában ld.: Milena Polojac: Actio de pauperie and Liability for Damage Caused by Animals in Roman Law. Belgrad 2003., Hans Ankum.: Actio de pauperie et actio legis Aquiliae. Studi Sanfilippo, II. Milano, 1982. 13–59. o., Barry Nicholas: Liability for Animals in Roman Law. Acta Juridica, 1958. 185–190. o., Ubaldo Robbe: L'Actio de pauperie. Rivista italiana per le scienze giuridiche, N.S. VII. 1932. 327–384. o.

¹⁶ Földi, Hamza: i. m. 584. o.

tulajdonosának akaratából, vagy anélkül okozta a kárt. A tulajdonosi helyzet volt az a kapcsolóely, amely az állat gazdájának felelősségét megteremtette.¹⁷

Az állattartók felelőssége tiszta eredményfelelősség volt (objektív felelősség), amely azt jelentette, hogy bizonyos előírások figyelembevételével mellett nem vizsgálták az állattartó vétkességét, csak az okozati összefüggést: akinek az állata kár okozott, az köteles volt a keletkezett kárt viselni. E szabályokon a fejlett jog, még a vétkességi alapokon nyugvó justinianusi sem változtatott.¹⁸ Ha tehát az állat gazdás volt, a károsult rendelkezésére kárigénye érvényesítése végett a civiljog az állatkárok esetére több keresetet,¹⁹ lehetőséget biztosított: az *aediles curules* keresetét vadállat károkozása esetére, az *actio de pastu pecorist*, a tilosba beelgelő állat gazdája ellen, valamint az *actio de pauperiét*.²⁰

Az utóbb említett *actio* a négylábú háziállat (*quadrupes*) károkozása esetére volt használatos, később csak akkor, ha az állat természetéből alapvetően nem következő vadsága²¹ okozta a kárt, ez az úgynevezett *contra naturam sui generis*.²² A főszabály szerint tehát nem állapítható meg a tulajdonos felelőssége az állat által okozott károkért, hacsaknem azokat *contra naturam* viselkedésével okozta. Abban az esetben, ha a négylábú háziállat nem vadsága által okozta a kárt, vagy a kárt azért okozta, mert „provokálták” (és ebből eredt a vadsága), nem tekinthető *contra naturam* viselkedésnek.²³ Ilyen esetekben – tehát ha a károkozás azért következett be, mert az állatot ingerelték –, akkor az ingerlő ellen az *actio legis Aquiliae utilis* volt indítható.²⁴

A károkozó állat tulajdonosa a tulajdoni viszony szerint felelt, amely később a fejlett országok jogrendjében is érvényben maradt.²⁵ Mádl kiemeli, hogy ugyan a római jogfejlődés már Justinianus

¹⁷ Pólay Elemér: A felelősség kérdése a római jogban a Tizenkettőtáblás Törvény idején. In: Antik Tanulmányok Studia Antiqua II. szám. Budapest, Akadémiai Kiadó 1991. 123. o.

A középkori joggyakorlás nem minden esetben követte a római jogi szabályt, ugyanis előfordult, hogy az állatokat károkozásuk esetén ugyanúgy bíróság elé állították, mint az embereket. Az állatpereknek több fajtája létezett: az egyházi állatperek, a világi állatperek, valamint később a sajátos svájci állatperek. Az ügyeket rendes tárgyalás formájában bírálták el, a bíró, az ügyész és a védő jelenléte is a legtöbb esetben kötelező volt. Az egyik leghíresebb pert egy disznó ellen indították Franciaországban, 1836-ban, ugyanis az állat egy gyermek halálát okozta. Büntetése akasztás általi halálbüntetés volt. Fedor Zsuzsanna Réka: Állatok a vádlottak padján. Arsoni. https://arsoni.hu/allatok-a-vadlottak-padjan/#_ftn1 (2025. 10. 23.), ld.: Jen Girgen: The Historical and Contemporary Prosecution and Punishment of Animals. Animal Law Review at Lewis & Clark Law School 2003. <https://www.animallaw.info/article/historical-and-contemporary-prosecution-and-punishment-animals> (2025. 10. 23.)

¹⁸ Molnár Imre, Jakab Éva: Római jog. Szeged, Leges Diligens Kiadó, 2023. 345. o.

¹⁹ Ezekből kettő, az *actio de pauperiét* és az *actio de pastu pecorist* már a XII. táblás törvény is említi. Pólay: i. m. 122. o.

²⁰ Földi, Hamza: i. m. 584.

²¹ Molnár és Jakab példája alapján akkor beszélhetünk természetellenes vadságról, ha valaki egy istállóba szeretné az öszvérét bekötni, de a már bent lévő idegen öszvér hátrarúgott, és eltörte a bekötni szándékozó lábát. Molnár, Jakab: i. m. 345. o.

²² Földi, Hamza: i. m. 584. o.

²³ Ashton-Cross: i. m. 400. o.

²⁴ Benedek, Pókecz Kovács: i. m. 255. o.

²⁵ Molnár, Jakab: i. m. 345. o.

idejére is a vétkekesség elvét helyezte a középpontba, maradtak azonban olyan *actiók*, amelyeknél mégis eredményfelelősséget fedezhetünk fel. Ilyen volt az *actio de pauperie* is.²⁶

XII. Tab 8, 6

„*Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, – lex (XII tab.) voluit aut dari id quod nocuit – aut aestimationem noxiae offerri*”

Ulp. D. 9, 1, 1.

„*Si quadrupes pauperiem fecisse dicetur, actio ex lege duodecim tabularum descendit: quae lex voluit aut dari id quod nocuit, id est id animal quod noxiam commisit, aut aestimationem noxiae offerre.*”

Ulpianus e bevezető bekezdését a Digestában az eredeti, XII táblás törvény szövegének parafrázisaként tekintik. A forrásszövegben a *quadrupes* főnév szerepel, amely az állatok osztályozása tekintetében olyan négylábú háziállatra vonatkozik, amely (gazdasági) szempontból az ember számára hasznosítható (más forrásokban *iumenta, animalia, pecora quae collo dorsove domantur* – Gai. Inst. 2. 16.).²⁷ A főnév tágabb értelemben valamennyi négylábú állatra vonatkozik (beleértve a vadállatokat is), szűkebb értelemben azonban csak az előbb megfogalmazottakat értették alatta (a XII táblás törvény idejében legalábbis).²⁸

A Justinianus Inst. IV. 9. pr. forrásszöveg szerint a XII. táblás törvény noxális keresetet irányzott elő, ha az állatok szilajságukban (*lascivia*), dühükben (*ferore*) vagy vadságukban (*feritate*) kárt okoznak. Ha ezeket az állatokat a kár fejében átengedik, *noxába* adják, akkor a tulajdonosuk a XII táblás törvény értelmében mentesül. Ilyen eset áll elő pl.: ha egy „rúgós”, megvadult ló a patájával valakit megrúgott, vagy amikor egy „döfős” marha szarvával valakit megsebesített. A keresetnek tehát az olyan állatok által okozott károk vonatkozásában van helye, amelyek természetükkel ellentétben vadultak meg (ez az említett *contra naturam sui generis*). Ha egyébként a faji tulajdonságuk a vadság, akkor az *actio* nem alkalmazható, így pl.: ha egy medve elszökött a tulajdonosától, s így okozott kárt, a volt tulajdonost nem lehetett perelni, mivel a szökéssel megszűnt az állat feletti tulajdonjoga (a korábban említett, vadállatok vonatkozásában fennálló *occupatio* útján történő tulajdonszerzésből következik, hogy a vadállat szökésével ismét uratlanná válik, és bárki által foglalható lesz²⁹).³⁰

²⁶ Mádl Ferenc: A deliktuális felelősség a társadalom és a jog fejlődésének történetében (2. kiadás). Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2022. 310-311. o.

²⁷ *Polojac*: i. m. 121. o.

²⁸ *Polojac*: i. m. 124. o.

A *pauperies* szó önmagában eltérő jelentéssel bír, hiszen a késő köztársaság, valamint a birodalom időszakában a szegénységet jelentette. A témában ld.: Alan Watson: The original meaning of pauperies. *Revue Internationale des Droits de l'Antiquité* 17/3. sz. 1970. 357-367. o. https://digitalcommons.law.uga.edu/fac_artchop/391/ (2025. 10. 26.)

²⁹ D. 9. 1. 1. 10. és Justinianus Inst. IV. 9. pr.

³⁰ Justinian: Institutes. Fordította: Moyle, J. B., Oxford, 1911.

<https://amesfoundation.law.harvard.edu/digital/CJCiv/JInst.pdf> (2025. 10. 21.)

A kár (*pauperies*) alatt e tekintetben olyan kárt kell érteni, amelyet annak elkövetője a jogtalanságra irányuló szándék nélkül okozott: az állatról ugyanis nem mondható el, hogy jogtalanságot (*iniuria*) követ el, mivel híján van az értelemnek, egy állat esetében belátási képességről természetesen nem beszélhetünk.³¹

Az említett főszabály alól egy kivétel létezett csak, amikor a tulajdonos felelősségre vonható volt az állata által okozott károkért akkor is, ha ezeket nem *contra naturam*, hanem *secundum naturam* (természetszerű, természetéből adódó) viselkedésével okozta.³² Ebben az esetben volt használatos az *actio de pastu pecoris* kereset, amely a klasszikus jogban a „*pecora*” károkozása esetén volt alkalmazható, és elképzelhető, hogy később is csak ezekre az állatokra korlátozódott. Tulajdonképpen jogorvoslati lehetőséget nyújtott a megkárosított félnek (akinek a terményét lelegelték, földjét letaposták az állatok), s szükséges volt hozzá a „birtokháborítás” az állat részéről. A kereset teljes kártérítésre ment, amely függött a *dolus* bizonyításától.³³ Az ok, hogy e tényállást külön szabályozta a római jog (már egészen a XII. táblás törvénytől kezdődően), abban lehetőséggel, hogy a római társadalom, hasonlóan más ősi társadalmakhoz mezőgazdasági központú volt, így értelemszerűen tiltotta az „illegális” legeltetést.³⁴ A szakirodalmi álláspont szerint a XII. táblás törvény idején a kereset abban különbözött az *actio de pauperietate*-től, hogy az a tulajdonos által elkövetett jogsértésen alapult: a tulajdonos szándékosan más legelőjére hajtotta ki az állatait. Abban az esetben nem volt alkalmazható az *actio*, ha az állat saját magától (mondhatni önszántából) tévedt más legelőjére.³⁵

Az *actio de pauperie* kereset hatályát a köztársaság korában keletkezett *lex Pesolania* terjesztette ki a kutyákra, amelyek korábban vadállatoknak minősültek (Paul. 1, 15, 1).³⁶ Ez a speciális rendelkezés, valószínűleg a görög joggyakorlatból került át a rómaiba, azonban a törvény létezése a szakirodalmi álláspont szerint bizonytalan.³⁷ Ashton-Cross szerint a *Lex Romana Burgundionum* szabályainak analógiájára előírhatta, hogyha egy kutyát szabadon engedtek egy téren vagy közúton és az kárt okozott, a tulajdonosa tartozott ezért felelősséggel.³⁸

A magyar fordítást ld.: Ifj. *Mészöly* Gedeon: Justinianus császár Institúciói négy könyvben. Magyar Elektronikus Könyvtár. <https://mek.oszk.hu/01400/01402/01402.htm#4.9> (2025. 11. 29.)

³¹ *Siklós* Iván: Római magánjog II. kötet Kötelmi jog és jogügyleti tan, Öröklési jog. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó 2021. 1657. o.²⁷⁹⁵, Justinianus Inst. IV. 9. pr.

³² *Ashton-Cross*: i. m. 400. o.

³³ *Jackson*, Bernard S.: Liability for Animals in Roman Law: An Historical Sketch. The Cambridge Law Journal, 37/1. sz. 1978. 122-143. o. 136-137. o.

https://www.jstor.org/stable/4506064?searchText=animals+roman+law&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Danimals%2Broman%2Blaw%26so%3Drel&ab_segments=0%2Fbasic_search_gsv%2Fcontrol&refr_eqid=fastly-default%3Ab2126efef42ea25a3240e28bf5d01e69&seq=1 (2025. 10. 24.).

³⁴ *Polojac*: i. m. 119. o.

³⁵ *Ashton-Cross*: i. m. 400-401. o.

³⁶ *Földi*, *Hamza*: i. m. 584. o., *Siklós*: i. m. 1657. o.

³⁷ *Polojac*: i. m. 120. o.

³⁸ *Ashton-Cross*: i. m. 401. o.

Az *actio de pauperie* esetében a kései klasszikus Paulus elismeri a kereset aktív legitimációjának a tulajdonoson kívüli érdekelt személyre történő kiterjesztését is.³⁹

Paul. D. 9, 1, 2 pr.

„*Haec actio non solum domino, sed etiam ei cuius interest competit, veluti ei cui res commodata est, item fulloni, quia eo quod tenentur damnum videntur pati.*”

A forrásszöveg szerint a kereset nem csupán a tulajdonost illeti meg, hanem azt is, akinek az érdekében áll (pl.: akinek a dolgot haszonkölcsönbe adták). További érdekesség, hogy a *custodia*-kötelezettek is élhettek a forrás szerint az *actio de pauperie* keresettel.⁴⁰

Az *actio de pauperie noxalis actio* volt, az állat tulajdonosa kártérítés helyett teljesíthetett a károkozó – tehát felelősnek tartott – állat *noxába* adásával is, ami természetesen tulajdonátszállást eredményezett.⁴¹ Molnár szerint az állatok kiadása világosan mutatja az okozatossági elvet. Aki okozta a kárt, az a felelős, s ahogyan már korábban volt róla szó, az állatnál a vétkességi kérdés vizsgálata fel sem merülhet. A kártérítésnél már okozati összefüggésről sem beszélhetünk, hiszen a kárt nem a tulajdonos okozta, ő csupán a tulajdoni viszony alapján felel. Maga az okozati összefüggés az állat és a kár között található meg, mégis az állat tulajdonosa köteles a helytállásra: ez tiszta eredményfelelősség. Az okozatosság e viszonylatban csak áttételes, hiszen aki a kártérítést fizeti, valójában nem okozott kárt.⁴² Mádl álláspontja szerint az állat *noxába* adása (a reparációval vagylagosan) világosan mutatja, hogy a deliktum valamiképpen az állaté. Ezek a deliktuális felelősségi szabályok tényállásszerűen kizárnak mindenféle emberi magatartást, következésképpen az esetleges szubjektív elemek értékelését is.⁴³

³⁹ Siklósi: i. m. 1657. o.

⁴⁰ A forrásszöveg kifejezetten a *commodatariusra* és a *fullóra* utal, akik a klasszikus korban *custodia*-kötelezettek voltak, a „*veluti*” kitétel okán pedig a felsorolás csak példálózó. Ebből arra következtet Siklósi, hogy a további *custodia*-kötelezettek is felelnek a négy lábú háziállat által a dologban okozott károkért. Ha felelnek, a másik fél kontraktuális alapon megtérítést kap a *custodia*-kötelezettől, ő pedig megindíthatja az *actio de pauperie* keresetet az állat tulajdonosával szemben. Siklósi: i. m. 1657. o.²⁷⁹³, ld.: Siklósi Iván: Custodia-felelősség és dologrongálás a klasszikus római jogban. JURA, 2015/I. 121-135. o.

⁴¹ Földi, Hamzsa: i. m. 584. o.

„A *nox*a (archaikus formájában: *noxia*) szó jelentésfejlődése a következő: (1) 'rabszolga vagy állat által okozott kár', majd (2) 'károkozás', végül (3) 'kártérítés'.” Földi, Hamzsa: i. m. 565. o.

Noxális felelősségről akkor beszélünk, ha a hatalomalatti (ebben az esetben az állat) *delictumot* követ el, a sértettnek pedig jogában áll megindítani a hatalom gyakorlója ellen a deliktumnak megfelelő *poenalis actiót* mint *noxalis actiót*. A kereset noxális jellege azt jelenti, hogy az alperesi pozícióban lévő hatalomgyakorló a deliktum alapján a sértettnek járó *poena* megfizetése helyett választhatja az elkövetőnek a sértett részére történő kiadását, *noxába* adását. Földi András: A másért való felelősség a római jogban. Budapest, Rejtjel Kiadó, 2004. 103-104. o., A témában ld.: Fernand De Visser: La nature juridique de l'abandon noxal. RHD 9. 1930. 411–471. o.

⁴² Molnár Imre: A római jog felelősségi rendje az archaikus korszakban. In: Acta Universitatis Szegediensis: Sectio politico-juridica. 1986. 131-144. o. 136-137. o. https://acta.bibl.u-szeged.hu/6595/1/juridpol_036_131-144.pdf (2025. 10. 22.)

⁴³ Mádl: i. m. 200. o.

IV. Összegző gondolatok

Az állatok károkozása, s az ismert római jogi kötelmek rámutatnak, hogy a napjaink felelősségi szabályai is legfőképpen az antik normákon alapulnak: az állat tulajdonosa (birtokosa) köteles a helytállásra az állata károkozása esetén. Ugyan a *noxába* adás manapság már nem használatos, így a kártérítés is pénzben történik, de elvitathatatlan a római jog szerepe, s hatása a kárkötelmek vonatkozásában.

A kereset fontosságát mutatja, hogy az *actio de pauperie* még Justinianus idejében is fontos szerepet töltött be, s kiérdemelte, hogy mind az Institutiókban, mind pedig a Digestában önálló címet kapjon.⁴⁴

A hatályos magánjogi normáink antik előképei betekintést engednek abba, hogy az állatokkal kapcsolatos szabályozások nem (csak) a modern jog, s az állatvédelmi szempontok erősödésének vívmányai. Már sokkal korábban megjelent az igény az ilyen jellegű magánjogi előírásokra, s római jog rendelkezési által ez gyakorlatilag meg is valósult.

⁴⁴ Jackson: i. m. 138. o.